

KÉSZ ORSOLYA

ITT VOLNÁNK

Fehér Boldizsár: *Vak majom*

■ 2018-ban a legjobb könyvborító egyik győztese minden bizonnyal Fehér Boldizsár *Vak majom* című kötete lett volna, remek címével együtt. Az idén Margó-díjjal kitüntetett regény megjelenése egyébként az első Margó-díjjal honorált Totth Benedek *Az utolsó utáni háború* című kötetének dizájnjára játszik rá. *Az utolsó utáni háborút* posztapokaliptikus kalandregényként brandingeli a kiadó, Fehér Boldizsár *Vak majmát* pedig humoros kalandregényként – minden bizonnyal nem véletlen a zsánerre és az arculatra tett utalás. Totth Benedek *Holtversenye* 2015-ben sajátos hangjával és izgalmas prózanyelvével dobantott a magyar irodalomba, kötetébe a krimi, a lélektani thriller és a fejlődési regény elemei keverednek, Fehér Boldizsár prózája pedig egy kifordított nevelődési vagy karrierregény igyekszik lenni, amiben talán kicsit túl sok is a kaland.

A kötet névtelen elbeszélője egy rendőrségi körözés alatt álló 27 éves fiatal férfi, aki 2018 tavaszán egyetlen hét alatt írja meg regényét egy lovas ranchon, majd feladja magát a rendőrségen. 27 éve azonban bőven szolgált alapanyagot egy kalandregény megírásához: anyja 18 éves korában lelép egy Argosz Xyotisz nevű görög milliommossal, és közli vele, hogy az apja nem is a vér szerinti apja. Mindaddig apjának hitt nevelőapja pedig lassacskán megőrül, és fagyaltoskocsi-sofőrnek áll, majd (valószínűleg) öngyilkos lesz. Elbeszélőnk később felkeresi valódi apját, Finkelmann Rudolfot, aki az AESDORC nevű médiabirodalom tulajdonosa, és éppen haldoklik, így csakhamar megöröklí tőle a kiterjedt cégbirodalmat és a fényűző életet, hirtelen

szembenézve magával a *Forbes* magazin címlapján mint a világ legfiatalabb milliárdosa. A céghálózat vezetéséhez azonban semmi affinitása nincsen, ezért tudta nélkül apja emberei az ő felhatalmazásával korrupciós ügyek sorozatát követik el, miközben elbeszélőnk egy jachton nyaralgot Lilivel, későbbi exfeleségével. A bűncselekmények azonban lelepleződnek, a rendőrség közbelép, az elbeszélőt pedig egy lelkiismeretes újságíró az utolsó utáni pillanatban figyelmezteti, hogy mi készül ellene, így Párizsba menekül magát Pintér Péternek, „a leghíresebb és legkitűnőbb magyar író”-nak álcázva, ahol a La Régence hotelben két Nobel-díjas professzor pszichológiai kísérletébe keveredik stb. stb. – mindez csupán 194 oldalon.

„Túl sokat csapongok, még soha nem írtam könyvet, és fogalmam sincs, mi lesz érdekes abból, amit leírok. De most már így hagyom” (99.) – mentegeti magát a mesélést gyakran félbeszakító elbeszélő, és az olvasónak valóban rendszeresen az az érzése, hogy a szöveg helyenként bizony úgy lett hagyva. Számtalan ponton dramaturgiai, történetvezetési esetlegességek jellemzik a könyvet, mintha egyszerűen nem lett volna rendesen végiggondolva a szerkezet, a szerző pedig utólag igyekezne a koncepcionális hiányosságokat kitakarni, például a már említett elbeszélői mentegetőzéssel.

Az említett történetvezetési problémák legfőképp abból fakadnak, hogy túl sok mindent próbált meg Fehér egy elég karcsú regénybe zsúfolni: ennyi „kaland” és balul elsült történet már a kalandok és humor befogadhatósága ellen dolgozik. Mondhatnánk, hogy hi-

szen a világirodalom egyik legjelentősebb kalandregénye (Voltaire *Candide*-ja) is hősenek hajmeresztő viszontagságait követi végig hasonló terjedelemben, miközben cáfolja a „minden a legjobban van ezen a legeslegjobb világon” derűs, ám naiv szemléletét, de a humor és a jól végiggondolt szerkezet mögött ennél több is van: a történelem és a gondviselés értelmét alapjaiban megkérdőjelező többrétegű és koncepcionális elbeszélő mű.

A kalandregény műfaja persze sok mindent elbír, de nem mindent, és nem minden tervezés nélkül. Fehér Boldizsár kötete nem lett egy 21. századi *Candide*, ehelyett az elbeszélés fokozatosan átfordul meredekebbnél meredekebb epizódok egymásra halmozásába.

A *Vak majom* másik szembetűnő és zavaró hibája a szószátyár történetmondó, akinek kiszólásai, fecsegése néha egyáltalán nem funkcionális, ha csak nem az az egyetlen rendeltetése, hogy elleplezze a már említett esetlegességeket. Ráadásul több helyütt is túllontúl szájbarágós: kevés teret ad az olvasónak az értelmezésben, azt viszont elvárja, hogy ezeket a következtetlenségeket átugorja, vagy maga teremtsen kapcsolatokat közöttük nem kis erőfeszítéssel.

A címben is szereplő majom például valahol a regény közepén kerül elő, a három bölcs majom szobrának egyikére tett utalás, ennek jelentését is gondosan elmagyarázza a narrátor, ahogy egyébként a különböző kulturális (bibliai és mitológiai) utalásokat – Sziszüphosz, Zeusz, Ábrahám, Narkisszosz, Szalóme stb. történetét – is, amelyek beépítése nem minden esetben a kreatív, intertextuális viszony eredményez a hagyományokkal.

A három bölcs majom testesíti meg a közmondást, hogy „aki nem lát, nem hall, és nem beszél, azt elkerülik a bajok”. Narrátorunk ezzel szemben a következőképpen értelmezi a szólást: „aki nem lát, nem hall és nem beszél, az ne csodálkozzon, ha egy szép napon arra ébred, hogy plafonig ér a szar” (106.).

Erre játszik rá majd az a regény végi jelenet is, mikor az elbeszélő végül ki mondja: „Vak voltam” – mire érkezik is a bölcs válasz a Nobel-díjas professzortól: „Maga csak jó erősen a szemére tapasztotta a kezét, hogy ne lásson” (161.).

Rengeteg „geg” van elhelyezve a szövegben (ami nem is véletlen, tekintve, hogy a szerző maga beszél egy interjúban arról, hogy Fábry Sándor csapatába vicceket írt), például a már említett leghíresebb és legkitűnőbb magyar írónak, Pintér Péternek a regénye a *Szafaládé* címet viseli, és egy kutyás holokauszt történet, ami nagyon szatirikus, csak – ahogy Károlyi Csaba is rámutat az *Élet és Irodalom* 2018. október 26-i számában megjelent kritikájában – éppen semmi jelentősége nincs a regény világában. De a pszichológiai kísérlet során is tanúi lehetünk annak, ahogy magas társadalmi státuszú, tudós emberek megpróbálnak logikusan gondolkodni, és mégis a legképtelenebb hiedelmeket, kvázi összeesküvés elméleteket hozzák létre, jeleket olvasva mindenhol, amelyek a helyzetkomikum forrásai, csak épp nem mindig nevetünk.

„A saját döntéseim végösszege vagyok” (160.) – elmélkedik a narrátor, csak hát ez kissé bárgyú gondolat, tekintve, hogy az individuum nem feltétlenül mindenható ura saját magának, hiszen az ő perspektíváját is meghatározzák társadalmi tapasztalatai, neveltetése, osztályhelyezete, a felhalmozott kulturális tőkéje stb. Az autonóm individuumok önformálódásának, önmeghaladási kísérleteinek és a szabad választásnak vagy akaratnak a regénye ugyan lehetne Fehér Boldizsár kötete, de ahhoz nagyon nincs szisztematikusan végigírva. A kötet így csak egy mélyen individualista világképet mutat meg, ahol semmilyen kollektív szubjektivitásforma nem képzelhető el, sem mikro-, sem pedig makroszinten. A család diszfunkcionális, az iskola és az egyetem nem a műveltség és a közösségiség helye. A tudományos-kulturális elit hülye, a politikai és gazdasági

mélységesen korrump. Az elbeszélő házánál tüntetők a gazdasági és kulturális eliteken kívül megjelenített egyetlen kulturális-politikai kollektíva, de ők is inkább nevetségesek, a manipuláció tárgyai, Finkelmann házába betörő csöcselék, önbíráskodók. Az elbeszélő ironiája mögött (mindenféle közösségekkel szemben) pedig semmi állítás nincsen.

A narrátor felelősségvállalásának sincs semmilyen etikai-egzisztenciális tétje, csupán jogi, hogy az elbeszélő végül is belátja, a nem döntés is dön-

tés, és bevonul szépen a börtönbe, de előbb még azt is szájunkba rágatja a professzorral, hogy tök egyedül vagyunk a világban. A regény mottója egy *Moby Dick*ből vett idézet: „És az én bálnavadász-utazásom kétségkívül része volt a Gondviselés nagyszabású műsorának, melynek terve régtől fogva készen áll”, amelynek ironikus kifordítása kíván lenni a *Vak majom*, de egyúttal megszünteti mindazt a nagyszabású metafizikai-ontológiai dimenziót is, amit Melville több száz oldalon át épít.

